

AKSIOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA BO‘LAJAK PEDAGOGLARNING INTELLEKTUAL KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH

РАЗВИТИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГИ НА ОСНОВЕ АКСИОЛОГИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL COMPETENCE OF FUTURE EDUCATORS ON THE BASIS OF AXIOLOGICAL RELATIONSHIP

Nusratova Ma'muraxonim Fayzidin qizi

Orental unversteti "Ta'lim tarbiya nazariyasi" yo'nalishi

1-kurs magistranti

Annotatsiya: Aksiologik yondashuv asosidagi intellektual kompetentlikni rivojlantirish metodikasi bo‘lajak pedagoglarning nafaqat bilim va ko‘nikmalarini, balki axloqiy va estetik qadriyatlarini ham shakllantirishni maqsad qilgan. Ushbu maqolada aksiologik yondashuv asosida bo‘lajak pedagoglarning intellektual kompetentligini rivojlantirish yo‘llari yoritilgan.

Аннотация: Методика развития интеллектуальной компетентности, основанная на аксиологическом подходе, направлена на формирование не только знаний и умений, но и морально-эстетических ценностей будущих педагогов. В данной статье описаны пути развития интеллектуальной компетентности будущих педагогов на основе аксиологического подхода.

Abstract: The methodology of developing intellectual competence based on the axiological approach aims to form not only knowledge and skills, but also moral and aesthetic values of future pedagogues. This article describes ways to develop the intellectual competence of future pedagogues based on the axiological approach

Kalit so‘zlar: aksiologik yondashuv, qadriyatlar, intellektual kompetentlik, interaktiv o‘qitish metodlar, fikrlash va tanqidiy tahlil qilish qobiliyati.

Ключевые слова: аксиологический подход, ценности, интеллектуальная компетентность, интерактивные методы обучения, умение мыслить и критически анализировать.

Keywords: axiological approach, values, intellectual competence, interactive teaching methods, ability to think and critically analyze.

Kirish

Aksiologik yondashuv - bu ta'limda qadriyatlar, axloqiy me'yorlar, estetik ideal va ijtimoiy qadriyatlarni hisobga olgan holda pedagogik jarayonni tashkil etish metodologiyasidir. Aksiologiya (yunoncha "axios" - qiymat, qadriyat va "logos"-ilm) qadriyatlar haqidagi ilm bo'lib, uning asosida odamlar, jamiyat va madaniyat tomonidan qabul qilingan qiymatlarni tushunish va o'rganish yotadi. Aksiologik

yondashuvda ta'lim jarayonida nafaqat bilim va ko'nikmalarni egallash, balki shaxsiy va ijtimoiy qadriyatlar, axloqiy me'yorlar, estetik qarashlar ham rivojlantiriladi.

Aksiologik yondashuvning asosiy tamoyillari:

1. Qadriyatlar va maqsadlar. Aksiologik yondashuvda ta'limning maqsadi nafaqat o'quvchilarga bilim va ko'nikmalarni yetkazish, balki ularni axloqiy va estetik qadriyatlarni o'zlashtirishga yo'naltirishdir. Ta'lim jarayonida jamiyatning umumiy qadriyatlariga asoslanish, shaxsiy va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish muhimdir.

2. Insonning axloqiy va estetik rivojlanishi. Aksiologik yondashuvda insonning axloqiy va estetik rivojlanishiga katta e'tibor qaratiladi. Pedagogik jarayonda o'quvchilarga nafaqat bilim berish, balki ularning dunyoqarashini shakllantirish, axloqiy tamoyillar va estetik ideallarni o'rgatish, ijtimoiy muhitda to'g'ri va adolatli qarorlar qabul qilishga yordam berish zarur.

3. O'quvchilarning shaxsiy qadriyatlarini hurmat qilish. Aksiologik yondashuvda har bir talabaning individual qadriyatlari va ehtiyojlariga hurmat bilan yondashish zarur. Har bir o'quvchi o'zining shaxsiy, madaniy, diniy yoki etnik qadriyatlari bilan o'ziga xosdir, shuning uchun o'qituvchi ta'lim jarayonini shaxsiy ehtiyojlarga moslashtirib olib borishi kerak.

4. Interaktiv pedagogik jarayon. O'quvchilarning aksiyologik rivojlanishini ta'minlash uchun o'qituvchi interaktiv metodlarni, masalan, munozaralar, guruh ishlari, roli o'yinlari, simulyatsiyalar va boshqa faol metodlarni qo'llash orqali ularni axloqiy va estetik qadriyatlarni o'zlashtirishga undaydi. Bu jarayon talabalarning o'z fikrini bildirishga, boshqalarning fikrlarini tinglashga va ijtimoiy mas'uliyatni his qilishga imkon yaratadi.

5. Ijtimoiy qadriyatlar va jamiyatdagi rol. Aksiologik yondashuvda ta'lim jarayonida jamiyatdagi ijtimoiy qadriyatlar, huquqiy va etik me'yorlar, inson huquqlari va erkinliklarini ham o'rgatish kerak. Bu, o'quvchilarning jamiyatda mas'uliyatli va adolatli fuqarolar bo'lib yetishishlariga yordam beradi.

Adabiyotlar tahlili va metodlar

Pedagog olim Shaykhievning "Pedagogik kompetentlik va uning shakllanishi" nomli asarida pedagoglarning intellektual kompetentligini shakllantirishga oid nazariy va amaliy yondashuvlar tahlil qilinadi. Aksiologik yondashuvning ta'lim jarayonida o'qituvchilarning intellektual rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishi muhim jihat sifatida ko'rsatilgan. Tursunovanning "O'qituvchining intellektual rivojlanishi" asarida pedagogning intellektual kompetentligini rivojlantirishga oid metodikalar va ta'lim jarayonida o'qituvchining o'z rini haqida batafsil tahlil qiladi. Aksiologik yondashuvni amalga oshirish uchun pedagoglarning malakasini oshirishni ta'kidlaydi. Yusupovning "Pedagogik qadriyatlar va ta'lim tizimi" asarda esa pedagoglarning shaxsiy va ijtimoiy qadriyatlarining ta'lim tizimiga ta'siri va ularning intellektual rivojlanishidagi ahamiyati o'rganilgan. O'qituvchilarni

aksiologik yondashuv asosida qanday qilib samarali rivojlantirish mumkinligi ko'rsatiladi.

Aksiologik yondashuvning ta'limdagi ahamiyati:

- O'quvchilarda axloqiy va estetik qarashlar shakllantiriladi: Ta'limda o'quvchilarga nafaqat bilim, balki to'g'ri va adolatli fikrlash, estetik qabul qilish, insoniy qadriyatlarni hurmat qilishni o'rgatish orqali ularda shaxsiy va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish mumkin.

- Shaxsiy va ijtimoiy qadriyatlar uyg'unlashadi: Aksiologik yondashuv ta'lim jarayonida talabalarning ijtimoiy muhitda faol va mas'uliyatli fuqarolar bo'lishini ta'minlashga yordam beradi. O'quvchilarda jamiyatning umumiy qadriyatlariga mos ravishda axloqiy qarashlar shakllantiriladi.

- Pedagogik faoliyatda o'zgarishlar: Pedagoglar o'quvchilarni faqat bilim bilan ta'minlab qolmasdan, balki ularni shaxs sifatida rivojlantirishga ham hissa qo'shadilar. Bu pedagogning o'z faoliyatiga va shaxsiyatiga chuqur yondashuvni talab qiladi.

Aksiologik yondashuvni ta'lim jarayonida qo'llash natijasida ularda:

- O'quvchilarning qadr-qimmati va dunyoqarashini rivojlantirish: O'qituvchi o'quvchilarga ma'lum bilimlarni o'rgatish bilan birga, ularni axloqiy, estetik va ijtimoiy qadriyatlar haqida ham o'rgatadi. Bu jarayon talabaning dunyoqarashini shakllantiradi, uning hayotiy pozitsiyasini aniqlaydi.

- Pedagogning o'rni: Pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki shaxsiy qadriyatlarni o'rganishda va o'quvchining dunyoqarashini shakllantirishda namuna bo'lishi kerak. U o'quvchilarga ijtimoiy va axloqiy mas'uliyatni o'rgatishi, shaxsiy namunani ko'rsatishi zarur.

Natijalar va muhokama

Hozirgi vaqtda aksiologik yondashuv asosida bo'lajak pedagoglarning intellektual kompetentligini rivojlantirish metodikasi pedagogika sohasida talaba va o'qituvchilarni tarbiyalash va o'qitish jarayonida axloqiy va qadriyatli o'zgarishlarni inobatga olgan holda intellektual rivojlanishga yo'naltirilgan yondashuvni anglatadi. Aksiologiya qadriyatlar haqidagi ilm bo'lib, bu yondashuvda pedagogning faoliyatida insonning axloqiy va estetik qadriyatlari, uning dunyoqarashi va shaxsiy muhim qadriyatlariga katta e'tibor qaratiladi.

Bu metodika quyidagi asosiy nuqtalarda tashkil etiladi:

1. Qadriyatlar asosida intellektual rivojlanishni rag'batlantirish

- Pedagoglar va talabalarning shaxsiy qadriyatlarini, dunyoqarashlarini rivojlantirish, ularga axloqiy va estetik me'yorlarni o'rgatish.

- O'quvchilarga o'z fikrini, nazarini bildirish, muammolarni yechishda o'zining axloqiy pozitsiyasini shakllantirishga yordam berish.

2. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish

- Pedagoglarning intellektual kompetentligini rivojlantirishda tanqidiy fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalariga urg'u berish.
 - O'quv jarayonida aksiyologik qadriyatlarni o'zlashtirish orqali tanqidiy va tizimli fikrlashni mustahkamlash.
3. Interaktiv o'qitish metodlari
- Ta'limda interaktiv metodlarni (bahslar, munozaralar, guruh ishlar) qo'llash orqali o'quvchilarning intellektual saviyasini oshirish.
 - O'quvchilarga ko'proq mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish imkoniyatlarini yaratish.
4. Axloqiy qadriyatlarni integratsiya qilish
- Intellektual kompetentlik faqatgina bilimlar bilan cheklanmaydi, balki axloqiy qadriyatlar, odob-axloq ham muhim o'rin tutadi.
 - O'qituvchilar va talabalarda inson huquqlari, demokratiya, tenglik, va boshqalar kabi umumiy axloqiy qadriyatlarni o'rgatish va ularni amaliyotda qo'llash.
5. Pedagogning roli va ta'lim tizimidagi integratsiya
- Pedagog o'z faoliyatida nafaqat bilim beruvchi, balki shaxsiy qadriyatlarni namoyish qiluvchi, intellektual va axloqiy etalon bo'lishi kerak.
 - Pedagogik yondashuvda o'qituvchi va talaba o'rtasida hamkorlikni, o'zaro hurmatni va empatiyani rivojlantirish.
6. Shaxsiy motivatsiya va o'z-o'zini rivojlantirish
- Bo'lajak pedagoglarda o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan motivatsiyani yaratish, o'quv jarayonida axloqiy, estetik, intellektual, va ijtimoiy qadriyatlarni uyg'unlashtirishga yo'naltirish.
- Bo'lajak pedagoglarning intellektual kompetentligini shakllantirish – bu pedagogik ta'lim jarayonida pedagoglarning bilim, ko'nikma, qobiliyat va fikrlash tizimini rivojlantirishni anglatadi. Intellektual kompetentlikni shakllantirish, o'qituvchining o'quvchilarga bilim berish, ularni tarbiyalash, jamoada ishlash, ijtimoiy va shaxsiy vazifalarni hal qilish kabi ko'plab vazifalarini muvaffaqiyatli bajarishga imkon beradi.
1. Intellektual kompetentlikning asosiy komponentlari:
- Bilim va malakalar: Pedagogning o'z sohasi bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lishi, shuningdek, pedagogik metodlar, psixologiya, didaktika, axloq va estetik bilimlarni egallashi zarur.
 - Fikrlash va tanqidiy tahlil qilish qobiliyati: Pedagogda tanqidiy fikrlash, o'zgarishlarni tahlil qilish, muammolarni hal qilish va yondashuvlarni yaratish qobiliyatlari shakllanishi kerak. Bu pedagogga har qanday ta'lim jarayonida samarali va maqsadga muvofiq qarorlar qabul qilish imkonini beradi.
 - O'quvchilar bilan samarali muloqot qilish: Pedagog o'z intellektual ko'nikmalarini o'quvchilarga samarali tarzda yetkazish va ular bilan interaktiv

muloqot qilishni o'rganishi kerak. Bu ham pedagogning kommunikatsiya va didaktik malakalarini rivojlantirishga yordam beradi.

- Mustaqil o'ylash va o'z-o'zini rivojlantirish: Pedagogda mustaqil fikrlash va o'z-o'zini rivojlantirishga intilish muhim ahamiyatga ega. Bu o'z navbatida pedagogning intellektual qobiliyatlarini uzluksiz oshirib borishga yordam beradi.

2. Bo'lajak pedagoglarning intellektual kompetentligini shakllantirish usullari va metodlari:

- Interaktiv o'qitish metodlari: Bo'lajak pedagoglarga yangi bilimlarni nafaqat eshitib, balki ular bilan faol tarzda ishlash imkonini beradigan metodlar (munozaralar, bahslar, guruh ishlari, roli o'yinlari) orqali intellektual kompetentlikni shakllantirish. Bu metodlar o'quvchilarda analitik va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

- Masalalar va vazifalar orqali o'rganish: O'quvchilarga amaliy masalalar va vazifalar berish, ularga o'z bilimlarini sinab ko'rish va yangi yondashuvlarni topish imkoniyatini yaratadi. Bu pedagoglarning intellektual rivojlanishiga xizmat qiladi, chunki ular muammolarni hal qilish jarayonida kreativ fikrlashni rivojlantiradi.

- Shaxsiylashtirilgan o'qitish: Pedagoglarning intellektual kompetentligini rivojlantirishda har bir talabaning o'ziga xos ehtiyojlari va qobiliyatlarini hisobga olish muhimdir. O'qituvchi talabaning individual rivojlanishiga mos tarzda yondashishi va unga qo'llab-quvvatlovchi o'qitish usullarini tanlashi kerak.

- Tajriba almashish va o'zaro ta'lim: Pedagoglar o'zaro fikr almashish, tajriba va bilimlarni bo'lishish orqali ham rivojlanishlari mumkin. Bunda, o'qituvchilar bir-biridan o'rganishadi, yangi pedagogik texnologiyalar va metodlarni o'zlashtiradilar.

- Innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash: Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, masalan, multimedia vositalari, onlayn kurslar, masofaviy o'qitish kabi metodlar intellektual kompetentlikni shakllantirishda samarali vosita bo'lishi mumkin. Bu texnologiyalar talabalarga zamonaviy bilimlarni o'zlashtirish va ularga tegishli ko'nikmalarni rivojlantirish imkonini beradi.

3. Pedagogning intellektual kompetentligini rivojlantirishda axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarining roli:

- Axloqiy va estetik qadriyatlar: Pedagogning intellektual kompetentligi faqat bilim va ko'nikmalar bilan cheklanmaydi, balki uning axloqiy va estetik qadriyatlariga ham asoslanadi. Pedagog shaxsiy namuna bo'lishi, o'quvchilarga haqiqiy, adolatli va ijobiy axloqiy orientatsiyalarni namoyish qilishi kerak.

- Ijtimoiy mas'uliyat: Pedagogning ijtimoiy mas'uliyati ham uning intellektual kompetentligi tarkibiga kiradi. O'qituvchi jamiyatning taraqqiyotiga, uning qadriyatlari va tamoyillariga muvofiq bo'lishi kerak. Shuningdek, o'quvchilarda ijtimoiy ongini, huquqiy mas'uliyatni va etika me'yorlarini shakllantirishga yordam beradi.

4. Shaxsiy o'sish va o'z-o'zini rivojlantirish:

• Doimiy o'rganish va o'zgarishlarga moslashish: Pedagogning intellektual kompetentligini shakllantirishda uning o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan ishtiyoqi va o'rganishga doimiy intilishi muhim. O'qituvchilar yangi bilimlarni o'zlashtirish, yangi metodlarni o'rganish va o'z ishini takomillashtirishga har doim tayyor bo'lishi kerak.

• Shaxsiy maqsadlar va motivatsiya: Pedagoglar o'zlarining shaxsiy maqsadlarini aniqlab, ularga erishish uchun intilishlari, o'qituvchining intellektual kompetentligini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega.

Xulosa.

Umuman olganda, bo'lajak pedagoglarning intellektual kompetentligini shakllantirish jarayoni davomli, kompleks va ko'plab omillarni o'z ichiga olgan bir tizimdir. Bu jarayon o'qituvchi va o'quvchining bilim, ko'nikma, va qobiliyatlarini rivojlantirish bilan birga, axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni ham o'rgatishni o'z ichiga oladi.

Aksiologik yondashuv - bu pedagogik jarayonni faqat bilim berish nuqtai nazaridan emas, balki insonning axloqiy, estetik, va ijtimoiy qadriyatlari nuqtai nazaridan ham tashkil etish yondashuvidir. Bu yondashuv ta'limni yanada to'laqonli, shaxsni rivojlantiruvchi va ijtimoiy muhitga mos bo'lishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Asqarova O'.M. Pedagogika: Oliy o'quv yurtlari uchun darslik / O'.M. Asqarova, M. Xayitboyev, V.S. Nishonov; O'zR oliy va o'rta-maxsus ta'lim vazirligi. – T.: "Talqin", 2018. – 288 b.
2. Абдуллаева Ш.Х. Педагог профессионал компетентлигини шакллантиришнинг ижтимоий-психологик механизmlари: Психол.ф.д. (DSc) ... дис-я автореферати: 19.00.05. – Т.: ЎЗМУ, 2019. – 61 б.
3. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Равен Дж. Пер. с англ. – М. : Когито-Центр, 2002. – 396 с. – ISBN 5-89353-052-7
4. Urinova Feruza Uljayevna, Valiyeva Hojirakhon Ilhomjon kizi. Development of intellectual abilities of preschool children. Through developing technologies. Modern journal of social sciences and humanities. Issn:2795-4846.Vol.4/(2022).
5. Uljaevna U. F. et al. Necessary conditions for the development of creative thinking in future teachers //Modern Journal of Social Sciences and Humanities. – 2022. – T. 4. – C. 444-448.
6. Uljaevna u. F. Et al. Necessary conditions for the development of creative thinking in future teachers //Modern journal of social sciences and humanities. – 2022. – T. 4. – C. 444-448.
7. Uljayevna O. R. F. Maktabgacha talim tashkiloti tarbiyachisining kasbiy pedagogik kompetensiyani takomillashtirish xususiyatlari //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. B2. – C. 88-91.
8. Urinova F. U. Steam implementation in the organization of activities of the development centers in preschool education //European Journal of Pedagogical Initiatives and Educational Practices. – 2024. – T. 2. – №. 5. – C. 45-49.
9. O'ljayevna O. F. Et al. Maktabgacha ta'lim tashkiloti boshqaruvining o'ziga xos xususiyatlari //Pedagog. – 2024. – T. 7. – №. 5. – C. 827-831.